

AET'NİN ULUSLARARASI İLİŞKİLERİ

Doç. Dr. Hüseyin PAZARCI

GİRİŞ

AET'nin uluslararası ilişkilerinin değişik bilimsel yöntemlerle ele alınabilmesi olanağı vardır. Doğal olarak, bir uluslararası birimin dış ilişkilerinin incelenmesinde başvurulması gereken yöntemin, özellikle sorunun bütüncül bir yaklaşımla incelenmesi isteniyorsa, "uluslararası ilişkiler" ya da "uluslararası politika" adıyla anılan bilim dalının gereklerine uygun bir yöntem olması gerekir. Zira, "uluslararası ilişkiler" konusu, siyaset bilimi yöntemleri çerçevesinde, "gerek içeriği, gerek anlatımı ve çözümlemesi bakımından kendine özgü kavramları, ilkeleri, etkenleri ve kuram ve modelleri olan" ayrı bir bilimsel disiplinin konusunu oluşturmaktadır (M. Gönlübol, **Uluslararası Politika**, Ankara, SBF Yayını, 1978, s. III in fine). Ancak, bir uluslararası birimin dış ilişkilerinin yalnızca birtakım yönleri ile ele alınmasında herhangi bir bilimsel sakınca da yoktur. Bu tür incelemeler, soruna her yanıyla ışık tutma durumunda olmamakla birlikte, sorunun bütüncül bir biçimde incelenmesinde gerekli olacak birtakım temel verileri ortaya çıkarmada gerekli ve yararlıdır.

A.E.T.'nin uluslararası ilişkilerinin kimi yönleriyle ele alınmasında, soruna ekonomik, hukuksal ya da başka açılardan bakılması olanakları vardır. Biz bu incelememizde, A.E.T.'nin uluslararası ilişkilerini hukuksal ve yapısal bir yaklaşım içinde ele alacağız.

Konuya hukuksal açıdan bakıldığında, A.E.T.'nin uluslararası ilişkilerinin hukuksal dayanağının ve bu ilişkilerinin niteliğinin ortaya çıkarılması gerekmektedir.

I. BÖLÜM : A.E.T.'nin uluslararası ilişkilerinin hukuksal dayanağı : A.E.T.'nin uluslararası kişiliği

Bir birimin hukuksal sonuçlar doğuran birtakım ilişkilerde bulunabilmesi için genel olarak hukuk biliminde, bu birimin kendine özgü bir iradesinin varolması gerekmektedir. A.E.T.'nin de uluslararası iliş-

kilerde bulunabilmesinin ön-koşulu bu tür bir iradeye sahip olmasıdır.

Uluslararası hukuk düzeninde bir uluslararası örgütün kendine özgü irade sahibi olup olmadığı sorunu uluslararası kişilik teorisi çerçevesinde ele alınmaktadır. Bir uluslararası örgütün uluslararası kişiliğinin bulunup bulunmadığı bu örgüte özgü kurucu kişilerden ayrı bir iradenin varlığının saptanması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, bir uluslararası örgütün uluslararası kişiliğinin varlığı kurucu andlaşmasında açıkça belirtilmiş olabilir. Bunun dışında, bir örgütün amaçlarını gerçekleştirme başvuracağı yetkiler de uluslararası kişiliğinin kanıtını oluşturmaktadır. Bu yetkilerin başlıcalarının uygulamada şunlar olduğu görülmektedir; 1) andlaşma yapma; 2) temsil ilişkileri kurma; 3) örgütün iç düzenini serbestçe kurma ve yürütme; 4) örgütün ve görevlilerinin dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanmaları; 5) uluslararası sorumluluğunun ileri sürülebilmesi (I. Seidl-Hohenveldern, "The Legal personality of international and supranational organizations", **R.E.D.I.**, 1965, s. 46-52).

A.E.T.'nin uluslararası kişiliğinin kanıtlarını araştırdığımızda aşağıdaki verilerle karşılaşılacaktır :

En başta, A.E.T.'nin kurucu andlaşması olan Roma Andlaşmasının 210. maddesi Topluluğun hukuk kişiliği olduğunu bildirmektedir. Söz konusu madde her ne kadar bu kişiliği uluslararası kişilik olarak nitelendirmiyorsa da, Roma Andlaşmasının 211. maddesinde Topluluğun her üye Devlette tüzel kişiliğe sahip olduğunun bildirilmesinden dolayı, yazarların çoğunluğunca 210. maddede kastedilen kişiliğin uluslararası kişilik olduğu yolundadır (Örneğin Bkz. P. Pescatore, "Relations extérieures des Communautés européennes. Contribution à la doctrine de la personnalité des organisations internationales", **R.C.A.D.I.**, 1961, No. II, s. 39; Seidl-Hohenveldern, a.g.m., s. 45. Karşı görüş için Bkz. R. Quadri, "La personnalité internationale de la Communauté", *Les relations extérieures de la Communauté européenne unifiée (Actes du troisième colloque sur la fusion des Communautés européennes)*, Liège, 1969, s. 63-65).

Roma Andlaşmasının A.E.T.'nin hukuk kişiliğine doğrudan değinen 210. maddesi dışında, başka birtakım hükümleri de Topluluğun uluslararası kişiliğe sahip olduğuna kanıt oluşturacak niteliktedir. Nitekim, söz konusu Andlaşmanın 111, 113, 114, 228 ve 238. maddelerinde A.E.T.'ye çeşitli anlaşmalar yapma yetkisinin tanındığı görülmektedir. Yine, Roma Andlaşmasının 229, 230 ve 231. maddelerinde Topluluğa öteki uluslararası örgütlerle ve özellikle Birleşmiş Milletler Örgütü ya da uzmanlık kurumları ile G.A.T.T. adıyla anılan Gümrük Ta-

rifeleri ve Ticaret Genel Andlaşmasından doğan örgüt, Avrupa Konseyi ve O.E.C.D. adıyla Avrupa Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü ile, ilişkiler kurma ve yürütme yetkisi tanınmaktadır.

Roma Andlaşmasının A.E.T.'nin uluslararası kişiliğini kanıtlayan açık hükümleri dışında, A.E.T.'nin ya da Devletlerin uygulamalarında da bu yönde kanıtlar bulunmaktadır. Örneğin, A.E.T. üçüncü Devletlerle temsil ilişkileri içinde bulunmaktadır. Yine, gerek A.E.T. örgütü gerek görevlileri başta üye Devletler ülkelerinde olmak üzere çeşitli dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan da yararlanmaktadırlar (Bkz. H. Pazarıcı, **Uluslararası hukuk açısından Avrupa Ekonomik Topluluğunun yaptığı anlaşmalar**, Ankara, SBF Yayını, 1978, s. 25).

A.E.T.'nin uluslararası kişiliğe sahip olduğu ve dolayısıyla uluslararası alanda kendi adına bir takım ilişkilere girebileceği ayrıca Avrupa Toplulukları Adalet Divanı kararları ve görüşleri ile de kabul edilmiştir (Bkz. 15 Temmuz 1964 tarih ve 6/64 sayılı **Flauninio Costa c/ E.N.E.L. davası**, **Recueil**, Cilt X, s. 1159; 31 Mart 1971 tarih ve 22/70 sayılı **Commission des Communautés européennes c/Conseil des Communautés européennes davası**, **Recueil**, Cilt XVII, s. 274; 1/76 sayılı ve 26 Nisan 1977 tarihli Divan görüşü).

Kendi adına uluslararası ilişkilerde bulunma yetkileriyle donatılan A.E.T., bu ilişkileri üçüncü Devletlerle ve öteki uluslararası örgütlerle kurmakta ve yürütmektedir.

II.BÖLÜM : A.E.T.'nin üçüncü Devletlerle ilişkileri

A.E.T. üçüncü Devletlerle, örgüt olarak, özellikle ekonomik konularda ilişkiler kurmaktadır. Zira, Roma Andlaşmasının 3. maddesinin (b) bendi "üçüncü Devletlere karşı ortak bir gümrük tarifesi ve ortak bir ticaret politikasının oluşturulmasını" A.E.T.'nin başlıca amaçları arasında saydıktan sonra, 111-116.maddeleri bu alandaki yetkilerin büyük bir bölümünü A.E.T. örgütüne tanımaktadır. Yine, ortak tarım politikası, ortak taşıma politikası v.b. alanlarda A.E.T.'nin örgüt olarak uluslararası ilişkilerde bulunabilme yetkisi vardır. Ancak, A.E.T.'nin, aynı uluslararası kişiliğinin doğal bir sonucu olarak, üçüncü Devletlerle, ayrıca, genel nitelikte temsil ilişkileri içinde bulunduğu da gözlenmektedir.

1. A.E.T.'nin ekonomik nitelikteki uluslararası ilişkileri

A.E.T.'nin üçüncü Devletlerle yürüttüğü ekonomik nitelikteki ilişkilerini de anlaşmalı ve anlaşmasız ilişkiler olarak ikiye ayırmak olanacağı vardır.

A. A.E.T.'nin anlaşmalı ilişkileri

A.E.T. birçok üçüncü Devletle anlaşmalar yaparak ekonomik nitelikte ilişkiler kurmuştur. A.E.T.'nin bu anlaşmalı ilişkilerini birçok ölçüte göre sınıflandırmak olanağı vardır.

Coğrafi ölçüte göre A.E.T.'nin kurduğu anlaşmalı ilişkilerin bir gruplandırılmasına gidilirse, A.E.T.'nin başta Avrupa Devletleri olmak üzere bütün kıtalardaki Devletlerle anlaşmalı ilişkiler içine girdiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, A.E.T.'nin Topluluk dışında kalan bütün Batı Avrupa Devletleri ile çeşitli anlaşmalar yaptığı görülmektedir. (Örnekler için Bkz. H. Pazarci, a.g.y., s. 65-113). Buna karşılık, A.E.T.'nin Yugoslavya ile yaptığı çeşitli tarihlerdeki anlaşmaların dışında Avrupa'daki sosyalist Devletler ile herhangi bir anlaşması bulunmamaktadır. Asya Devletlerine gelince, A.E.T., Hindistan, Pakistan, Sri Lanka, Bengaldeş ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi Devletlerle genel içerikli ticari anlaşmalar yaparken aynı zamanda Asyalı Devletlerle birkaç maddeyle sınırlı dar kapsamlı anlaşmalar da yapmıştır (Örnekler için Bkz. H. Pazarci, aynı yapıt, s. XI ve 84-113). Amerika kıtasından Arjantin, Urugay, Brezilya ve Meksika ile A.E.T.'nin yaptığı ticaret anlaşmalarına rastlanmaktadır (Bkz. H. Pazarci, aynı yapıt, s. XI ve 85-86). A.E.T.'nin Kara Afrika Devletleri ile anlaşmalı ilişkileri ise, A.E.T.'nin ilk yaptığı anlaşmalardan birini oluşturan ve çoğunluğunu eski Fransız sömürgelerinin oluşturduğu bağımsızlığını yeni kazanmış onsekiz Afrika Devleti ile yaptığı I. Yaunde Sözleşmesi, onu izleyen II. Yaunde Sözleşmesi ve üç Ekvatoryal Afrika Devleti ile yaptığı Aruşa Sözleşmesi ile başlamıştır. Bugün bu Devletlerle A.E.T.'nin anlaşmalı ilişkileri, eski İngiliz sömürgesi ve bağımsızlığına yeni kavuşmuş öteki Kara Afrika, Karaip ve Pasifik Devletlerini de içeren Lome Sözleşmesi çerçevesinde süregitmektedir. Yine, A.E.T., Tunus, Fas, Cezayir gibi Afrikalı Arap Devletleri ile de anlaşmalı ilişkiler içerisinde bulunmaktadır. Orta Doğu Devletlerinden Mısır, İsrail, Lübnan, İran, Kıbrıs (Rum Yönetimi) ile A.E.T. arasında çeşitli tarihlerde değişik nitelikte anlaşmalar yapıldığı görülmektedir.

A.E.T.'nin üçüncü Devletlerle kurduğu anlaşmalı ilişkilerin ekonomik ölçütlere göre sınıflandırılmasına gidilirse en başta, bu anlaşmaların kapsadığı ürünlere ya da konulara göre geniş kapsamlı anlaşmalar ve birçok ürünle ya da konu ile sınırlı anlaşmalar olmak üzere bu anlaşmaları iki gruba ayırmak olanağı vardır. Geniş kapsamlı anlaşmalara dayanan ilişkileri de, ikili ya da çok tarafı olmak üzere ikiye ayırmak olanağı vardır.

İkili diye nitelendirdiğimiz ve bir yandan A.E.T. örgütü ve bazen

örgütte birlikte A.E.T. üyesi devletler ile öte yandan bir ya da bir grup Devlet arasında yapılan geniş kapsamlı anlaşmalar, gümrük birliği, serbest değişim bölgesi, tercihli ticaret ya da basit ticaret ilişkileri amaçlamalarına göre dört ana gruba ayrılabilirler. A.E.T.'nin gümrük birliği kurmayı amaçlayan anlaşmaları Türkiye ve Yunanistan ile yaptığı ortaklık anlaşmalarıdır. Yine, A.E.T. ile Kıbrıs Rum Yönetimi ve A.E.T. ile Malta arasında yapılan ortaklık anlaşmaları, ikinci aşamalarında bir gümrük birliği amaçladıklarını belirtmektedirler. A.E.T.'nin serbest değişim bölgesi kurulmasını amaçlayan anlaşmalarına örnek olarak ise, I. ve II. Yaunde Sözleşmeleri ile 1969'da Tunus ve Fas ile yaptığı ortaklık anlaşmalarını göstermek olanağı vardır. Yine, A.E.T.'nin E.F.T.A. üyesi Devletlerle yaptığı anlaşmalar serbest değişim bölgesi kurulmasını öngörmektedir. A.E.T.'nin yaptığı anlaşmalar arasında tercihli ticaret ilişkisi kuran anlaşmalara örnek olarak ise, 1970 yılında İsrail ile İspanya ile yaptığı anlaşmaları gösterebiliriz. A.E.T.'nin Asya ve Latin Amerika Devletleri ile yaptığı ikili anlaşmalar ise basit ticaret anlaşmalarına örnek olarak gösterilebilirler.

A.E.T.'nin yaptığı geniş kapsamlı çok-terafli anlaşmalara gelince, bu anlaşmalar uluslararası ekonomik örgütler çerçevesinde yapılan çok-terafli anlaşmalar olmaktadır. A.E.T.'nin taraf olduğu bu tür çok-terafli anlaşmaların ilk örneği, G.A.T.T. kısa adıyla anılan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasından doğan uluslararası örgüt çerçevesinde 1960-1961 yıllarında **Dillon Round** adı altında yapılan gümrük tarifelerinin indirimi konusundaki görüşmelerin sonuçlarını kapsayan 16 Temmuz 1962 tarihli son senet ve protokol olmuştur. (Bkz. H. Pazarıcı, a.g.y., s. 105). G.A.T.T. hukuksal redaksiyon gurubu, sözkonusu son senet ve protokol açısından A.E.T.'nin hukuksal durumunu şu terimlerle belirtmiştir.

“Gurup, Roma Andlaşmasının kendisine tanıdığı yetkilere dayanarak, tarifeler konferansının son senet ve protokollerini Topluluğun imzalayacağını saptamıştır. Bununla birlikte, bu bölgelerde işlenen sorunların birtakımlarının henüz kısmen ya da tümüyle üye Devletlerin yetkilerinde bulunmalarından dolayı, bu Devletler de, bağıtlı taraf olarak, bu belgeleri imzalayacaklardır. Böylece, son senet ve protokolda “bağıtlı taraflar” deyimini Topluluğa tanınmayan yetkiler için, Topluluk üyesi Devletleri kastetmektedir”. G.A.T.T. çerçevesinde A.E.T.'nin yetkili bir uluslararası örgüt olarak çok-terafli anlaşmalara katılabileceği böylece kabul edildikten sonra, A.E.T. yine bu çerçevede 1964-1967 yılları içinde **Kennedy Round** adı altında yürütülen görüşmeler sonucu 30 Haziran 1967'de imzalanan son senet ve Protokol ile

üç ayrı anlaşmaya da taraf olmuştur ve bundan böyle de bu tür çok-tarafli anlaşmalara taraf olabilecektir.

A.E.T.'nin birkaç ürün ya da belirli bir konuya ilişkin olarak yaptığı anlaşmalara gelince, bunları da ikili ya da çok-tarafli olmak üzere iki guruba ayırmak olanağı vardır. A.E.T.'nin bir ya da birkaç ürünle sınırlı çok-tarafli anlaşmalarına örnek olarak ana maddeler konusunda imzaladığı 1971 tarihli Uluslararası Buğday Anlaşmasını, 1975 tarihli Uluslararası Kakao Anlaşmasını ve 1976 tarihli Uluslararası Kalay Anlaşmasını gösterebiliriz. (Bkz. *Commission des C.E., La Communauté européennes, les organisations internationales et les accords multilatéraux*, Brüksel, 1977, s. 24-26). A.E.T. sözkonusu anlaşmalardan birincisine göre tam bir bağıtlı taraf olarak yerini alırken ötekilerine göre oy kullanma durumunda bulunmamaktadır. Yine, A.E.T. 30 Eylül 1970' de Uluslararası Pamuklu Dokuma Ticareti Uzun Süreli Anlaşması ve eklerine taraf olmuştur (Bkz. H. Pazarci, a.g.y., s. 111). A.E.T.'nin belirli bir konuda imzaladığı çok-tarafli anlaşmalarına örnek olarak da UNESCO çerçevesinde 1950 yılında yapılan Eğitimsel, Bilimsel ve Kültürel Nitelikli Malların İthalatına İlişkin Anlaşmaya ek 1976 tarihli Katma Protokolü ve 1976 tarihli Akdenizin Kirlenmesini Önleme Sözleşmesini gösterebiliriz (Bkz. *Commission des C.E., a.g.y., s. 29-31*). Öte yandan, A.E.T.'nin bir ya da birkaç ürünle sınırlı ikili anlaşmalarına örnek olarak, 1971 yılında Hindistan Pakistan, Milliyetçi Çin, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Kore Cumhuriyeti ve Hong-Kong'la pamuklu dokuma malları konusunda imzaladığı ikili anlaşmaları gösterebiliriz. Yine, A.E.T. hint lifiyle ilgili Hindistan ile 1969 ve 1973'de, Pakistan ile 1971'de, Bangladeş ile 1972'de ikili anlaşmalar imzalamıştır. Bu türden örnekleri çoğaltmak olanağı vardır (Bkz. H. Pazarci, a.g.y., s. 94-97). A.E.T.'nin belirli bir konuda imzaladığı ikili anlaşmalar konusunda ise, örnek olarak, A.E.T.'nin 1976 Şubatında ilan ettiği 200 millik balıkçılık bölgesinde karşılıklılık koşuluyla üçüncü Devletler yurttaşlarının avlanabilmesi konusunda 1977 yılında Feroe Adaları ve İsveç ile imzaladığı anlaşmaları gösterebiliriz (Bkz. *11. Rapport général sur l'activité des Communautés européennes, 1977, s. 192*).

A.E.T.'nin üçüncü Devletlerle kurduğu anlaşmalı ilişkilerin Avrupa Topluluklarında geçerli hukuksal ölçütlere göre sınıflandırılmasına gidildiğinde ise, ortaklık anlaşmaları, ticaret anlaşmaları ya da benzeri anlaşmalar ve ekonomik işbirliği anlaşmaları olarak üçlü bir guruplandırılmadan söz etmek olanağı vardır. Roma Anlaşmasının 238. maddesinde ortaklar arasında "karşılıklı hak ve yükümlülükler, ortak davranışlar ve özel usuller" öngören anlaşmalar olarak tanım-

lanan ortaklık anlaşmaları, uygulamada, ekonomik içerikleri bakımından, ya gümrük birliği ya da serbest değişim alanı kurulmasını amaçlamaktadırlar. Roma Andlaşmasının 111. ve 113. maddelerine dayanarak yapılan ticaret anlaşmaları ise, gümrük tarifesi ve miktar kısıtlamaları ile ticareti ilgilendiren daha başka uygulamalar konusunda taraflar arasında düzenlemelerde bulunmaktadır. Bunlar yalnızca gümrük tarifelerini konu alabildiği gibi, tercihli ya da tercihsiz ticaret anlaşması niteliğinde anlaşmalar da olabilmektedir. Ekonomik işbirliği ya da yalnızca işbirliği anlaşması olarak nitelendirilen anlaşmalara gelince, bu tür anlaşmaların varlığı Roma Andlaşmasında özel olarak öngörülmemiş olup uygulamadan doğmuşlardır. Bu türde yapılan ilk anlaşma 28 Şubat 1975'de A.E.T. ile 46 Afrika, Karaib ve Pasifik Devleti arasında imzalanan Lome Sözleşmesidir. A.E.T., daha sonra, 1976 yılında Cezayir, Tunus ve Fas ile ayrı ayrı bu nitelikte başka anlaşmalar da imzalamıştır. Bu tür anlaşmaların öteki tür anlaşmalara göre özellikleri A.E.T.'nin adı geçen Devletlere karşılıksız birtakım ayrıcalık ve kolaylıklar tanınmasından ileri gelmektedir. Roma Andlaşmasının 238. maddesinde ortaklık anlaşmalarının "karşılıklı hak ve yükümlülükler" üzerine yapılabileceğini öngörmesi nedeniyle hukuksal açıdan ortaklık anlaşması olarak nitelendirilemeyen bu tür anlaşmaların işbirliği anlaşması olarak adlandırılması yoluna gidilmiştir.

B. A.E.T.'nin anlaşmasız ilişkileri

Uluslararası kişiliğe sahip bir birimin uluslararası ilişkilerinin yalnızca biçimsel andlaşmalara dayanarak yürütülmesi de gerekmemektedir. Nitekim, uluslararası uygulamada uluslararası kişilerin biçimsel andlaşmalara kadar varmayan birçok işlemler sonucu kimi uluslararası ilişkilerini yürüttükleri görülmektedir. Uluslararası hukuk da uluslararası kişilerin bu tür birtakım işlem ve eylemlerinin belirli hukuksal sonuçlar doğurduğunu kabul etmektedir. Bunun en açık örneği olarak uluslararası kişiler adına yapılan kimi tek-tarafli bildirilerin uluslararası hukuk açısından yükümlülükler doğurması gösterilebilir. Yine, dar anlamda andlaşma oluşturdukları kabul edilmemesine rağmen, kimi ortak bildiriler ya da paralel kararlar iki ya da daha çok taraf arasında uluslararası ilişkilerin düzenlenmesinde başvurulan yolları oluşturmaktadır. Bunların dışında, hukuksal bağlayıcılığı olmamasına rağmen, moral ya da siyasal düzeyde uluslararası kişileri bağlayıcı nitelikleri bulunan ve uluslararası ilişkilerde sık sık başvurulan bir başka yol da **gentleman agreement** adı verilen yöntem de başvurulduğuna rastlanmaktadır. Bütün bu yöntemler aracılığıyla A.E.T.'nin de birtakım uluslararası ilişkilerini düzenleme yoluna gittiği gözlenmektedir.

En başta, A.E.T. örgüt olarak Roma Andlaşması ile üçüncü Devletlere karşı ortak bir gümrük tarifesi ve ortak bir ticaret politikasını oluşturmakla görevlendirilmiştir. Yine, Roma Andlaşmasında A.E.T. çerçevesinde üye Devletlerin aralarında bir ortak tarım politikası, bir ortak taşımacılık politikası oluşturmaları ve ekonomik, mali ve parasal konularda eşgüdümüne gitmeleri öngörülmüştür. Oysa, A.E.T. Devletlerinin kendi aralarında bu alanlarda birtakım ortak kurallar uygulamalarının doğal sonucu olarak üçüncü Devletlere karşı da ortak bir A.E.T. politikası gütmeleri gereği ortaya çıkmaktadır. Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın 1/76 sayılı 26 Nisan 1977 tarihli görüşünde (mütalaasında) Kurucu Andlaşmada açıkça öngörülme alanlarda bile Topluluk içi birtakım ortak kurallar konulduğu andan itibaren Topluluğun dışı karşı bu alanlarda gerekli işlemleri yapabileceği kabul edilmiştir. Bütün bunların sonucu olarak, A.E.T. örgüt olarak ya da A.E.T. Devletleri bu alanlarda üçüncü Devletlerle anlaşmaya varmayan ilişkilerini de yine uluslararası ortak politikaları çerçevesinde değerlendirmek zorunda kalmaktadırlar.

A.E.T.'nin sözünü ettiğimiz alanlardaki ortak politikaları bazen tek-tarafli düzenleme niteliğinin biraz ötesine vararak, üçüncü Devletlerle yapılan görüşmelerin sonuçlarının tek-tarafli uygulamaya konması biçimini almaktadır. Örneğin, A.E.T.'nin 1971 yılında Bulgaristan, Macaristan, Polonya ve Romanya ile kimi tarım ürünlerine ilişkin düzenlemeleri bu niteliktedir (Bkz. 5e *Rapport général des Communautés européennes*, 1971, s. 380-381). Bazen üçüncü Devletlerle yapılan görüşmelerin sonuçlarının taraflarca paralel kararlar yoluyla uygulamaya konulduğu görülmektedir. Örneğin, A.E.T.'nin Hindistan'a karşı, Hint vaketasi ithalinde gümrük vergisi koymama, elle dokuma birtakım kumaşlar için gümrüksüz kotalar tanıma ve kimi baharat ve spor malzemeleriyle ilgili olarak ortak gümrük vergisini askıya alma kararları, A.E.T. ve İsviçre'nin 1968 yılında birtakım peynir türlerinin İsviçre'ye ihracı konusuyla ilgili aldıkları kararları bu nitelikte kararlardır (Bkz. H. Pazarci, a.g.y., s. 103-104). Bazen de uluslararası örgütler ya da konferanslarda varılan sonuçların tek-tarafli bir biçimde düzenlenerek uygulanması A.E.T.'nin uluslararası ilişkilerinde başvurduğu yollardan birini oluşturmaktadır. Örneğin, A.E.T.'nin G.A.T.T. ve UNCTAD çerçevesinde kabul edilen ve gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere sanayi malları, işlenmiş tarım ürünleri ve kimi salt tarım ürünleri konusunda gümrük indirimi ya da muafiyeti uygulanmasını içeren genel preferanslar sistemine uygun olarak aldığı ve uyguladığı kararları bu niteliktedir (Bilgi için Bkz. N. Kleman, "La politique préférentielle de la C.E.E.", in *La Communauté Economique*

dans les relations internationales, Centre Européen Universitaire de Nancy, 1972, s. 245-282).

A.E.T.'nin dar anlamında bir andlaşmaya dayanmadan yürüttüğü uluslararası ilişkilerinde başvurduğu bir başka yol da ortak bildiri yoludur. Örneğin A.E.T. ile ABD ve Japonya'nın, 1972 yılında G.A.T.T. çerçevesinde 1973 yılından başlayarak Tokyo'da ticari görüşmelere başlamayı kabul etmeleri bu yolla olmuştur (**6e Rapport général des Communautés européennes**, 1972, s. 319).

Bütün bu yöntemlerin dışında, her ne kadar hukuksal düzeyde A.E.T. örgütünün yetkisi çerçevesine genellikle girmiyorlarsa da, A.E.T. Devletlerinin ortak çıkarlarını içeren ve ortak bir tutum saptamalarını gerektiren kimi konularda da bu Devletlerin A.E.T. çerçevesinde bir ortak tutum saptama yoluna gittikleri görülmektedir. Bu amaçla da, A.E.T. Devletleri, A.E.T.'nin olağan yöntemleri dışında, üye Devletlerin Devlet ya da Hükümet başkanlarının katıldığı bir siyasal danışma mekanizmasını çalıştırmaktadırlar. A.E.T. Devletleri bugüne kadar Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, III. Deniz Hukuku Konferansı, Kuzey-Güney Diyalogu, Avrupa-Arap Diyalogu konularında ya da Ortadoğu, Kıbrıs, Afrika politikaları konularında bu tür siyasi işbirliği yöntemlerine başvurarak A.E.T. Devletlerine ortak bir politika saptama ve uygulama yoluna gitmişlerdir.

2. A.E.T.'nin temsil ilişkileri

A.E.T.'nin uluslararası ilişkileri arasında üçüncü Devletlerle kurduğu temsil ilişkilerini de saymak yerinde olacaktır.

A.E.T.'nin uluslararası kişiliğe sahip olmasının doğal sonuçlarından birisi de bu örgütün gerek üye Devletlerle gerekse üçüncü Devletlerle temsil ilişkileri kurabilmesidir. Ancak, Roma Andlaşması, A.E.T.'nin ilke olarak kurulabilmesi gereken temsil ilişkileri konusunda herhangi bir hüküm içermemektedir. Roma Andlaşmasındaki bu boşluk üzerine A.E.T. yetkilileri Andlaşmanın 235. maddesine dayanarak üçüncü Devletlerle temsil ilişkileri kurma yoluna gitmişlerdir (P. Pescatore, "Relations extérieures des Communautés européennes. Contribution à la doctrine de la personnalité des organisations internationales", **R.C.A.D.I.**, 1961, No. II, s. 197). Nitekim, sözkonusu madde, Topluluğun, kurucu andlaşmada öngörülmemesine rağmen herhangi bir eylemde bulunması gerekiyorsa, Konsey'in, Komisyon'un önerisi ve Meclis'in görüşü üzerine, bu konuda oybirliğiyle karar alabileceğini öngörmektedir. Bu çerçevede, Avrupa Parlamenter Meclisi, 19 Kasım 1960'da aldığı bir karar ile Avrupa Topluluklarının, uluslararası kişi-

liğe sahip olmaları nedeniyle, temsilci göndermeye ve kabul etmeye yetkili olduklarını kabul etmiştir (R.J. Dupuy, "Du caractère unitaire de la Communauté économique européenne dans ses relations extérieures", A.F.D.I., 1963, s. 783). Yine, A.E.T. ve Euratom'la ilgili 17 Nisan 1957 tarihli Ayrıcalıklar ve Dokunulmazlıklara ilişkin Protokolün 16. maddesinde de, bu örgütlere heyet gönderecek üçüncü Devletlerin temsilcilerine, örgütün merkezinin bulunduğu ülke Devletince olağan diplomatik ayrıcalıkların ve dokunulmazlıkların tanınacağı öngörülerek bu hakkın varlığı doğrulanmıştır.

Uygulamada A.E.T.'nin temsil ilişkileri, Topluluğun üçüncü Devletlerin temsilciliklerini kabul etmesi biçiminde olmaktadır. 1978 yılı sonunda Avrupa Toplulukları nezdindeki üçüncü Devletlerin diplomatik temsilciliklerinin sayısı 111'e varmıştır (12e **Rapport général des Communautés européennes**, 1978, s. 310). Avrupa Toplulukları üçüncü Devletler ya da uluslararası örgütlerde, çoğunlukla, yalnız basın ve enformasyon büroları bulundurmaktan ya da gözlemci göndermekten öteye gidememektedir (R.J. Dupuy, a.g.m., s. 785).

III. BÖLÜM : A.E.T.'nin uluslararası örgütlerle ilişkileri

A.E.T., üçüncü Devletlerle olduğu gibi, uluslararası örgütlerle de ilişkiler içinde bulunmaktadır. Nitekim, Roma Andlaşmasının 229. maddesi Komisyon'un, Birleşmiş Milletler organları, uzmanlık kurumları (ihtisas müesseseleri) ve G.A.T.T. ile yararlı bütün ilişkileri kurmasını öngörmektedir. Yine, aynı madde, bütün uluslararası örgütlerle gerekli görülecek ilişkiler kurma yetkisini Komisyon'a tanımaktadırlar. Öte yandan, Roma Andlaşmasının 230. maddesi Topluluğun Avrupa Konseyi ile yararlı işbirliği kurmasını öngörürken, 231. maddesi Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (O.E.C.D.) ile Topluluğun "sıkı bir işbirliği" kurmasını salık vermektedir.

A.E.T., söz konusu Andlaşma hükümlerine dayanarak bugüne kadar birçok uluslararası örgüt ile çeşitli amaçlara yönelik ilişkiler kurmuştur (Bkz. H. Pazarci, a.g.y., s. 117-118). Bu çerçevede A.E.T. Birleşmiş Milletler organlarından Birleşmiş Milletler Sekreteryası, B.M. Avrupa Ekonomik Komisyonu, B.M. Asya ve Uzak Doğu Ekonomik Komisyonu, B.M. Mülteciler Yüksek Komiserliği, UNCTAD ile çalışma ilişkileri içinde bulunmaktadır. Yine, A.E.T.'nin Birleşmiş Milletler uzmanlık kurumlarından Dünya Gıda ve Tarım Örgütü, UNESCO, UNICEF, Dünya Sağlık Örgütü gibi uluslararası örgütlerle ilişkiler kurduğu gözlenmektedir. Ayrıca, A.E.T., Avrupa Konseyi, Amerikan

Devletleri Örgütü, Afrika ve Malgaş Ekonomik İşbirliği Örgütü gibi bölgesel örgütlerle de ilişkilerini yürütmektedir. Bu tür örnekleri çoğaltmak olanağı vardır.

A.E.T., uluslararası örgütlerle ilişkilerini genellikle mektup verimi yoluyla düzenlemektedir. Ancak, A.E.T.'nin 7 Temmuz 1958'de Uluslararası Çalışma Örgütü ile yaptığı gibi, biçimsel anlaşmalar yoluyla da bu tür ilişkilerini düzenlemeye gittiğine de rastlanmaktadır (Bkz. J.O.C.E., No. 27, 27 avril 1959).

A.E.T.'nin söz konusu uluslararası örgütlerle kurduğu ilişkiler ya iki örgüt arasında danışmalar yapılması, ya belge ve bilgi değişimi, ya da birinin ötekini toplantılarına katılması biçiminde olmaktadır. Bazen, bu ilişkiler iki örgütün ortak çalışma gurupları kurmasına kadar varmaktadır.

A.E.T.'nin uluslararası örgütlerin toplantılarına katılması öngörüldüğü zaman statüsü, çeşitli adlar altında da olsa, gözlemci statüsü olarak ortaya çıkmaktadır (*La Communauté européenne, les organisations internationales et les accords multilatéraux*, Brüksel, 1977, s. 6-7). Böyle durumlarda A.E.T.'nin ilgili örgüt toplantıları çerçevesinde temsili ise, A.E.T. örgütünü ilgilendiren konularda bir Komisyon temsilcisince ve üye Devletleri ilgilendiren konularda ise Konsey dönem başkanlığını yürüten üye Devletin temsilcisince gerçekleştirilmektedir.

SONUÇ

Yukarıda söylenenlerden anlaşılacağı gibi A.E.T. uluslararası alanda birçok Devletin uluslararası ilişkilerinden daha çok sayıda ilişkiler içinde bulunmaktadır. A.E.T.'nin bu ilişkileri, önceleri özellikle ticari ilişkileri kapsarken, zaman içinde, Roma Andlaşmasında öngörülen aşamaların gerçekleştirilerek gümrük birliğine varılması ve ekonomik birliğe doğru yol alınması nedeniyle ticari ilişkiler dışına taşan birçok ekonomik konuyu da kapsayan bir nitelik göstermeye başlamıştır. Siyasal danışma mekanizmasının kurulmasıyla A.E.T. çerçevesinde kararlaştırılan ve uygulamaya konulan uluslararası ilişkilerin kapsamı daha da genişlemiştir.

A.E.T.'nin uluslararası ilişkilerinin kapsam olarak genişlemesine paralel olarak üçüncü Devletlerle ve uluslararası örgütlerle kurduğu ilişkilerin de giderek sayıca arttığı gözlenmektedir.